

Відносини власності як елемент формування економічної системи

Економічні системи різняться видом власності і суб'єктом власності. Суб'єктом приватної власності є конкретна особа, неприватної – суспільство. Вид власності визначає систему управління нею: приватна власність передбачає, що капіталом управляє його власник, неприватна власність вимагає централізованого або директивного управління суспільним капіталом і створеним продуктом. Відповідно відмінні й функції виробників та споживачів у процесі відтворення виробництва.

Центральними суб'єктами ринку є власники капіталу, підприємці, домашні господарства і держава. Обсяг і структура товарного виробництва визначаються потребами домашніх господарств і держави. Власне суспільні потреби є сигналом для виробників: для кого виробляти, що виробляти, як виробляти і скільки виробляти. На ринку ресурсів виробники купують потрібне устаткування, сировину, матеріали, працю, технології і здійснюють виробництво товарів, яких потребує суспільство. Конкуренція підказує, як здійснювати виробництво, які застосовувати технології, як знизити витрати і отримати прибуток, де реалізувати свої товари. Ринок товарів показує, скільки і яких товарів потребують домашні господарства і держава. Тобто на кожному ринку кожний його суб'єкт реалізовує власні інтереси. Важливо, щоб ринкові умови були сприятливими для цього, інакше можливий спад виробництва і зниження доходів.

Найменше відчуження суб'єкта власності від об'єкта власності пропорційно знижує його (суб'єкта) інтерес до високоефективної праці та виробництва.

Більше того, відсутність можливості у суб'єкта праці задовольнити життєво необхідний інтерес неминує спонукає його до „тіньових” форм задоволення своїх економічних чи соціальних потреб, до правопорушень.

У приватної власності є конкретний суб'єкт, який не відчужений від об'єкта власності і має чітко визначений інтерес з матеріалізованими кількісними та якісними параметрами, з відповідною стратегією і тактикою їх досягнення. Інтерес суб'єкта приватної власності поширюється на весь процес відтворення: зниження витрат виробництва; оптимізація оплати праці і узалежнення її від затрат праці та її продуктивності; збільшення чистого прибутку чи доходу. Неприватна власність має неконкретизованого власника, суб'єкти праці відчужені від об'єкта власності, а їхні інтереси звужуються до розміру заробітної плати.

Світова практика господарювання доводить, що з огляду на інтереси індивіда, колективу і суспільства адекватно повинні виявлятися види власності у різних формах. Це не означає, що форми їх вияву мають жорстко встановлені пропорції. Навпаки, їх співвідношення повинно бути таким, щоб чутливо реагувати на корективи, які вносять відповідні економічні та

соціальні процеси, тобто ці співвідношення повинні бути структурно динамічними і соціально та економічно згармонізованими.

Важливою умовою гармонізації структури, сприятливого та ефективного функціонування пропорцій видів і форм власності є їх антимонопольний характер. Створення умов для їх **конкуренції** – запорука сприятливого впливу видів і форм власності на зростання обсягів виробництва і підвищення якості продукції.

Особливістю двох видів власності незалежно від їх форм є різні підходи до управління, розподілу, обміну в межах кожного виду. Це зумовлено передусім тим, що різні види власності спонукають до неоднакової міри вираження економічного інтересу, можливостей його досягнення.

Приватна і неprivатна власність формують відмінні системи свідомості у виробників-власників і виробників-невласників, системи залучення кожного з них до процесу виробництва, їх ставлення до праці та її результатів, системи управління і регулювання тощо, які в підсумку позначаються на остаточних результатах праці, виробництва, обміну і розподілу.

Для кожного типу економічної системи характерні свої організаційні форми власності, управління, розподілу, обміну і відповідні ознаки їх вияву через процеси виробництва, якості продукції, структури національних економік тощо.

Найістотніші відмінності двох типів національних економік такі: в економіці, заснованій на приватній власності, виробник вільно розпоряджається своїм продуктом, реалізуючи його на ринку, тобто є продавцем, а споживач – покупцем; акт купівлі-продажу відбувається на ринку за узгодженою між ними ціною. В економіці, що базується на неprivатній (суспільній) власності, виробництво, розподіл і споживання продукту здійснюються централізовано, за планом. Вільного ринку не існує, розподіл продукту і ціни його реалізації регламентує держава. Отже, перший тип – економіка ліберально-ринкова, другий – економіка регламентовано-планова.

Використана література:

1. Яковенко Р. В. Національна економіка : навч. посіб. / Роман Яковенко. – Кіровоград : „Пік”, 2009. – 548 с. : іл.
2. Яковенко Р. В. Національна економіка : навч. посіб. / Роман Яковенко. – [2-ге вид., випр.]. – Кіровоград : „КОД”, 2010. – 548 с. : іл.
3. Яковенко Р. В. Тлумачний англо-український словник економічних термінів з елементами теорії та проблематики. Дидактичний довідник / Роман Яковенко. – [Вид. 2-ге, випр.]. – Кіровоград : видавець Лисенко В.Ф., 2015. – 130 с.

4. Яковенко Р. В. Основи теорії економіки для технічних спеціальностей : навч. посіб / Роман Яковенко. – Кіровоград : „Поліграф-Сервіс”, 2009. – 120 с. : іл.

5. Яковенко Р. В. Державне регулювання економіки : конспект лекцій / Роман Яковенко. – Кіровоград : КНТУ, 2012. – 40 с. : іл.

Р. В. ЯКОВЕНКО,

к.е.н., доцент